

اختلاف رحمت دی

ډله بازي حرامه ده

تقریر: مولانا مفتي محمد رفیع عثمانی

ژباړه: قاري محمد نسیم نسیم

Ketabton.com

www.taleemulislam-radio.com

اختلاف رحمت دی

دله بازی حرامه ده

تقریر: مولانا مفتي محمد رفیع عثمانی حفظہ اللہ

ژباړه: قاري محمد نسيم نسيم

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: اختلاف رحمت دی، ډله بازي حرامه ده

مؤلف: مولانا مفتي محمد رفيع عثمانی مدظلہ

ژباړه: قاري محمد نسيم نسيم

د چاپ کال: قمري، ۱۴۳۴، ربيع الاول

اړيکي: ۰۷۰۰۳۵۹۵۴۲ او ۰۷۰۰۳۲۱۴۷۹

چاپ چاري: احمد شاهي کتاب خانه (کابل بازار کندهار)

ددې کتاب د چاپ حقوق د خپرونکي سره خوندي دي!

مخ	سرليک	نومبر
۱	د ناشروړاندیز	۱
۲	د سر خبري	۲
۳	د خطبې د ايت ژباړه	۳
۳	د يهودي پلانونو سره د مقابلې طريقه	۴
۵	د قران کریم يو خاص اسلوب	۵
۶	قران کریم د حق معيار دی	۶
۸	که اختلاف په خپلو حدودو کې دننه وي نو ناوړه نه دی	۷
۱۰	بېله شکه اسلام يو دی، لیکن...	۸
۱۱	اختلاف څنگه رحمت گرځي؟	۹
۱۲	د اختلاف تر څنگ تعظیم او احترام	۱۰
۱۵	د جمل او صفین د جگړې اړوند مشکل او جواب	۱۱
۱۶	يو مهم اصول	۱۲
۱۸	د رايې د اختلاف څخه چاره نسته	۱۳
۱۹	درې شيان	۱۴
۲۰	د تفرق او ډله بازي د جواز هيڅ صورت نسته	۱۵
۲۱	نهي عن المنکر څه وخت ضروري دی؟	۱۶
۲۲	د حضرت ابوسعید خدری ۸۸ واقعه	۱۷
۲۴	د اختر په لمانځه کې سجده سهوه ولې معاف ده؟	۱۸
۲۴	حطيم يې ولې په بيت الله کې نه کړی شامل؟	۱۹
۲۵	د مسلمانانو د بربادۍ دوه اسباب	۲۰
۲۶	په دوو مغورو کسانو کې هيڅکله اتفاق نه سي راتلای	۲۱
۲۶	مه خپل مسلک پرېږدئ او مه د بل په مسلک کار لرئ	۲۲
۲۷	خلاصه	۲۳

د ناشر وړاندیز

مولانا مفتي محمد رفيع عثمانی صاحب د دارالعلوم کراچي صدر تېر کال د عمرې د پاره سعودي عربستان ته تشریف وړی و. د دغه سفر په دوران کې چې د ۱۴۲۵ د جماد الاولی ۱۳ چې د ۲۰۰۴ کال د جولای د اولي سره سمون خوري، په جده کې د بهجت ایوب زنجاني صاحب په کور کې د پوهانو یوه منتخبه اجتماع وه. چې په دې غونډه کې مولانا صاحب په خپل نوبت سره ډېر گټور او عظیم خطاب د قران کریم او احادیثو په رڼا کې و محمدی امت ته وکړی. د عوامو د گټې په خاطر "ادارة المعارف کراچي ۱۴" ته دا بیان د یوه کتاب په شکل کې ټولني ته د وړاندې کولو سعادت حاصلېږي. الله تعالی دې یې په خپل دربار کې قبول وگرځوي او ویونکو ته دې ددې کتاب څخه د صحیح گټې اخیستولو توفیق ورکړي. آمین

د دعا غوښتونکی
محمد مشتاق ستي
ادارة المعارف کراچي

ذوالحجه ۱۴۲۶هـ
مطابق جنوري ۲۰۰۶

د سر خبري

نحمده و نصلي على رسوله الكريم، اما بعد :

فَاعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ ۚ وَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَ اَنْتُمْ مُّسْلِمُوْنَ

وَاَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوْا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ

عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءَ ۙ فَاَلَفَ بَيْنَ قُلُوْبِكُمْ ۚ فَاصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖ اِخْوٰنًا

وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ ۖ فَاَنْقَذَكُمْ مِّنْهَا ۚ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ

ءَايٰتِهٖ ۚ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ ﴿١٢٣﴾

درنو او محترمو عزيزانو! زه تر هر څه د مخه د گران ورور محترم بهجت صاحب شکر گذاريم چي هغه ددې فرصت خيال ساتلی او ستاسو درنو ډېر ممنون يم چي خپل قيمتي وخت مورا ويستی او ما کمزوري ته مو دا نيکمرغي راو بخښل چي ستاسو درنو په حضور کي د خپل زړه څه وويلای سم. الله تعالى دي تاسو ته ددې محبت جزاء خير درکړي. آمين

محترمو! د جمله معترضه په ډول به دا خبره وکړم چي تاسو حضرات به شايد تعجب کوی چي ما احرام ترپلی دی او ددې تر څنگ مي خولۍ هم پر سر ده او موزې مي هم په پښو دي. اصلاً خبره دا ده چي ما تراوسه پوري لا خپل احرام شروع کړی نه دی. تاسو درنو ته معلومه ده چي احرام ددې لباس څخه نه شروع کيږي بلکه څنگه چي تلبیه د نیت سره څوک ووايي د هغه وخت

څخه احرام شروع کيږي. خو کله چي ددې ځای څخه د روانېدو وخت سو نو ان شاء الله هغه وخت زه احرام شروع کوم.

د خطبې د ايت ژباړه

محترم بهجت صاحب ما ته دا ويلي وه چي که څه هم دا غونډه به ډېره مختصره وي خو په دې کي به د مختلفو تنظيمونو او مسلکونو سره تعلق لرونکي احباب موجود وي نو يو داسي بيان بايد وسي چي زموږ د ټولو لپاره گټور وي. نو له همدې کبله ما د قران کریم هغه ايت انتخاب کړی چي ستاسو په مخ کي ما تلاوت کړی او ددې ايت ژباړه داسي ده:

"ای د ایمان خاوندانو! د الله څخه ویبرېږئ شومره چي دده څخه د بېرېدلو حق دی او تاسو ته دي مرگ نه راځي مگر په داسي حالت کي چي تاسو مسلمانان یاست. او تاسو د الله رسی په ټینگه ونیسئ او په خپل منځ کي مه مختلف (بې اتفاقه) کیږئ. او د الله تعالی هغه نعمت دریاد کړئ چي تاسو یو د بل د بنسټان واست بیا الله تعالی ستاسو په زړونو کي الفت پیدا کړی او تاسو دده په فضل سره وروڼه وگرځېدل است..."

د یهودي پلانونو سره د مقابلې طریقه

په "إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءَ فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ..." کي د اوس او د خزرج د قبیلود اختلافاتو طرف ته اشاره ده. دا دواړه د مدینې منورې د عربو مشهورې قبیلې وې، په کلونو کلونو یې ترمنځ د قتلونو او فسادونو لړۍ جاري وه. او یهودیان چي د مدینې په شا او خوا علاقه کي مقیم وه، هغو دغو د بنسټانو ته لمن وهله او د همدغو اختلافاتو او جگړو څخه دوی ته مالي گټه رسېدل

حکمه چي ددې جگړو څخه د يهودو اسلحې خرڅېدلې چي په دې سره يهودو ډېره شتمني لاس ته راوړل او جنگېدونکو دواړو ډلو (اوس او خزرج) به د يهودو څخه قرض اخيستی چي پر دې باندي بيا هغو سود هم خوړی.

يهوديانو دې جنگو ته په لمن وهلو سره څه څه پلانونه او دسيسې جوړولې؟ هغه يو اوږداستان دی او هغه داستان تقريباً همدغسې دی لکه څنگه چي نن سبا د مسلمانانو په خپل منځ کي په جنگولو سره تکرارېږي. په دغه ايت کي د هغه دسيسو سره د مقابلې کولو يوه طريقه ښودل سوې ده. او هغه طريقه تقوا اختيارول او په خپل منځ کي په اتفاق او اتحاد سره اوسېدل دي. په داسي حال کي چي تر ټولو مخکي دا حکم راته سوی دی:

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ..." يعني ای د ايمان خاوندانو د الله څخه وېرېږئ. د الله څخه د بېرې مطلب دا دی چي خپل ځانونه د هر قسم گناهونو څخه وساتئ. د کوچنيو گناهونو څخه يې هم وساتئ او د لويو گناهو څخه يې هم وساتئ، د ښکاره گناهو څخه هم او د پټو گناهونو څخه هم. د حقوق الله اړوند گناهونو څخه هم او د حقوق العباد اړوند گناهونو څخه هم، د ظاهري اعضاوو د گناهونو څخه هم او په زړه کي د پټو گناهونو څخه هم ځانونه وساتئ.

د قرآن کریم یو خاص اسلوب

د قرآن کریم یو خاص اسلوب دا دی چې کله یو حکم کوي او چې هغه په ظاهره د بنده گانو لپاره څه مشکل وي نو د دغه مشکل د حلولو طریقه هم وربښوي. دا چې په دې ایت کې یې د "تقوا" حکم کړی دی چې دا دومره آسانه کار نه دی بلکه د ژبي، غوږ، زړه، لاس او پښې د هر قسم گناه څخه ساتل یو مشکل کار دی. خو د دې مشکل د اسانۍ لپاره یوه طریقه په سورت توبه کې په داسې ډول راځي:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿١١٦﴾

ژباړه: ای ایمان والاوو! وبېرېږئ د الله څخه او د صادقینو سره واوسېږئ.

د "الصادقین" څخه مراد هغه خلک دي چې په ژبه هم رښتیني وي، په زړه کې هم رښتیني وي، په عقیده کې هم رښتیني وي او په عمل هم رښتیني وي یعنې د الله رښتیني دوستان.

گویا دا یې راته وښودل چې کله د الله د دوستانو سره اوسې نو تقوا لاس ته راوړل آسانه کیږي. او زموږ تجربه هم دا ده چې د الله والا خلکو سره په اوسېدولو د گناهونو څخه ځان ساتنه آسانه کیږي. مثلاً که موږ د لسو پنځلسو ملگرو سره په یوه سفر روان سو، که هغه ټول ښه لمونځ گزاره خلک وي، د گناهو څخه خلاص خلک وي، متقي او پرهېزگاره خلک وي نو بیا د گناهو د پاره هیڅ لاره نه پيدا کیږي بلکه گناه کول مشکل وي. او که چیرې موږ د فاسقانو او فاجرانو خلکو سره په سفر کې ووځو چې هغوی نه د

لمانځه پروا لري، نه د حلال او حرامو او نه د پاكي او ناپاكي پروا لري نو هلته خوبيا د اودس كول هم مشكل، د لمانځه كول هم او د نورو گناهو څخه ځان ساتل هم مشكل وي.

قران کريم د حق معيار دی

او دلته يې پر تقوا باندې د عمل کولو معيار راوښوی هغه دا چي: "وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا..." يعني "د الله ﷻ رسي" يعني قران کريم ټينگ ونيسي. يعني دا يې راوښول چي که ټوله په گډه سره قران کريم په مضبوطۍ سره ونيسي يعني ټوله په گډه سره پر دې عمل وکړي نو تقوا لاس ته راځي ځکه چي پر قران عمل کول په اصل کي تقوا ده.

ددې څخه معلومه سوه چي قران د حق معيار دی (حقه لار اصلاً په قران کريم معلوميزي). او بيا چي قران کوم شی د حق معيار ټاکلی وي هغه هم د حق معيار دی. هغه داسي چي قران کريم رسول الله ﷺ د حق معيار بللی دی، اصحاب کرام رضي الله عنهم يې د حق معيار بللي دي او د الله رښتني دوستان (اولياء) يې د حق معيار بللي دي.

گويا اوله خبره دا سوه چي قران بايد خپل رهبر او رهنما وگرځول سي او پر هغه عمل وکړل سي. مگر موږ د يوه معلم د لارښووني څخه پرته په قران مجيد په پوره ډول نه سو پوهېدلای ځکه چي د انسان معلم کتاب نه وي بلکه انسان وي. د دنيا هيڅ علم او فن يواځي د کتاب د مطالعې څخه نه سي لاس ته راتللای. الله رب العزت د هر کتاب او هري صحفې سره يو نبي رالېږي چي هغه يې ددې کتاب يا صحفې معلم جوړېدی. قران کريم د رسول الله

ﷺ په ذريعه رالېږل سوی دی او خپله قران مجید رسول الله صلی الله علیه وسلم د قران معلم ټاکلی دی. په سورت آل عمران کي د رسول الله ﷺ د پیغمبري د مقاصدو څخه دوه مقصده دا بنوودل سوی دي:

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ... (۱۶۴)

ژباړه: او (رسول الله ﷺ) مؤمنانو ته قران او حکمت يعني د پوهې خبري وربښوي.

د رسول الله ﷺ په منصبې فرايضو کي دا خبره شامل کړل سوې ده چي هغه د قران مجید الفاظ هم امت وربښوي او د قران کریم معنی او مفهوم هم وربښوي. دا مضمون په قران مجید کي تر څلورو په زیاتو ځایونو کي بیان سوی دی.

هیڅ کتاب د نبی څخه بغیر نه دی راغلی البته داسي ضرور پېښه سوې ده چي نبی راغلی دی خو کتاب نه دی راغلی. نو معلومه سوه چي په کتاب الله د پوهېدو او په هغه د عمل کولو لپاره معلم لازمي دی. د قران کریم معلم هغه د کونینو تاجدار، سرور عالم ﷺ دی، او بیاد هغه شاگردان چي دده څخه یې دا کتاب زده کړی دی هغه صحابه رضی الله عنه د قران معلمان دي، او بیاد هغو شاگردان او بیا د هغو شاگردان (ددې کتاب معلمان دي) تر داسي اندازې چي دا سلسله الحمد لله تر اوسه پوري په تواتر سره را روانه ده.

که اختلاف په خپلو حدودو کې دننه وي نو ناوړه نه دی

په دې ایت کې ورپسې بل حکم دی چې: "تاسو د الله رسی په ټینګه ونیسئ او په خپل منځ کې مه بې اتفاقه کیږئ."

دلته په خاص ډول په دې اعتبار سره د خاص پاملرني ضرورت دی چې قران

مجید په دې حای کې د "وَلَا تَفَرَّقُوا" (په خپل منځ کې بې اتفاقي مه

راولئ) لفظ استعمال کړی دی د "وَلَا تَخْتَلِفُوا" (اختلاف مه کوئ) لفظ

یې نه دی استعمال کړی ځکه چې اختلاف يعني د رایې اختلاف که چیرې د

قران او سنتو په تعبیر او تشریح کې وي، اخلاص، للهیت او د تقوا په

موجودیت کې وي، خپله لویې ښکاره کول او د نورو د ذلیل کولو په نیت نه

وي او اختلاف کونکی د قران او سنتو د تشریح کولو اهلیت ولري او په

داسې مسائلو کې اختلاف وي چې په هغو کې واقعاً د رایې اختلاف

راتللاي سي (چې هغو ته په اصطلاح کې "مجتهد فیه" مسائل ویل کیږي

يعني داسې مسائل چې د هغو په باره کې په قران او سنتو کې کوم واضح

حکم نه وي ورکول سوی) نو دغسې اختلاف مذموم (بد) نه دی بلکه

محمود دی. د صحابه کرامو رضی الله عنہم ترمنځ هم د رایې دا ډول اختلاف موجود

وو او دا اختلاف په هغو معاملاتو کې راغلی چې د هغو په اړه په قران او

حدیث کې کوم واضح حکم موجود نه وو.

په بعضو حالاتو کې د رایې د اختلاف په نتیجه کې د صحابه کرامو رضی الله عنہم

څخه ځینو پر یوه رایه عمل وکړی او نورو پر بله رایه عمل وکړی، نبي کریم

صلی الله علیه و آله پرې خبر سو نو ده مبارک پر هچا اعتراض ونه فرمایه، مثال یې دا دی

چي د احزاب د غزا څخه تر فارغېدو وروسته جبرائيل امين (عليه السلام) د رسول الله (صلي الله عليه وسلم) په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړې چې: تاسو زغره ايسته کړل موږ خو لا تر اوسه نه ده ايسته کړې تاسو به اوس پر بنو قريظه باندي حمله کوي، نو نبي کریم (صلي الله عليه وسلم) سمدستي صحابه کرامو ته د بنو قريظه خوا ته د تللو حکم ورکړې او ويې وفرمايل: لَا يُصَلِّيَنَّ أَحَدُ الْعَصْرِ إِلَّا فِي بَنِي قُرَيْظَةَ. (1)

ژباړه: په تاسو کي دي هيڅوک د مازيگر لمونځ نه کوي مگر په بني قريظه کي (به يې کوي).

صحابه کرام (رضي الله عنهم) روان سول ليکن په لاره کي د مازيگر د لمانځه وخت راغلی، اوس سوال دا وو چې که چيري د مازيگر لمونځ په بنو قريظه کي اداء کوي نو لمونځ قضاء کيږي يا يې وخت مکروه کيږي او که يې دلته اداء کړي نو په ظاهره د رسول الله (صلي الله عليه وسلم) نافرماني کيږي. د صحابه کرامو (رضي الله عنهم) دوې رايي او نظريې سوې، د يو څو صحابه کرامو (رضي الله عنهم) قول دا وو چې د رسول الله (صلي الله عليه وسلم) مقصد دا وو چې موږ بايد ژر بنو قريظه ته ورسېږو تر داسي اندازې چې د مازيگر لمونځ هلته ورسوو، گويا د لمانځه قضاء کول مقصد نه دی بلکي ژر رسېدل مقصد دی ليکن څرنگه چې اوس د مازيگر په وخت کي دننه هلته رسېدل مشکل دي نو له دې لپاره موږ ته لمونځ هم دلته کول په کار دي.

۱: رواه البخاري، كتاب المغازي، باب مَرَجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْأَحْزَابِ وَمَخْرَجِهِ إِلَى بَنِي قُرَيْظَةَ

د نورو صحابه کرامو رضي الله عنهم رايه بيا دا وه چي څرنگه چي د رسول الله صلي الله عليه وسلم حکم دا وو چي د مازيگر لمونځ به په بنوقريظه کي کوو نو که قضاء وي يا اداء کول وي، په هر حال کي لمونځ هم هلته کول په کار دي. نو ځينو صحابه وو رضي الله عنهم په لاره کي لمونځ وکړی او ځيني هلته ورسېدل او لمونځ يې اداء کړی. وروسته دا واقعه د رسول الله صلي الله عليه وسلم په حضور کي بيان کړل سوه نو ده مبارک صلي الله عليه وسلم پر يوې ډلي لاهم ملامتيا ونه فرمايل.

ددې څخه دا خبره معلومه سوه چي که چيري د قران او سنتو په ارشاداتو کي د دوو معناگانو احتمال وي او د هغو څخه يو احتمال د علم خاوندان په اجتهاد کولو سره اختيار کړي او بعضي نور اهل علم بل احتمال اختيار کړي نو په هغوی کي هيڅ طرف ناجائز نه وي او پر دې باندي هيڅ اعتراض هم جائز نه دی، د فقهاوو د اختلاف حقيقت هم دا ډول دی.

بېله شکه اسلام يو دی، لیکن...

نن د فقهاوو اختلاف ته په بده سترگه کتل کيږي چي اسلام خو يو دی نو بيا دا حنفي، مالکي، شافعي او د حنبلي کېدلو څه مطلب دی؟ بېله شکه اسلام يو دی، الله تعالی يو دی، قران يو دی، قبله يوه ده، نبي صلي الله عليه وسلم يو دی لیکن په همدغه يوه دين کي دننه الله جبار دا (يو ډول) نرمي (تحرك) ايښی دی چي په ځينو احکاماتو کي دننه يې مختلف امکانات او احتمالات کښېښول تر څو د هري زمانې فقها او مجتهدين د قران او سنتو پر دلائلو په غور کولو سره مسائل استنباط کړای سي او په داسي صورت کي د مجتهدينو د رايو ترمنځ اختلاف راتلل يو ظاهري خبره ده لیکن ددې اختلاف حق د هغه چا دی

چي په هغه کي د اجتهاد صلاحيت موجود وي، د قران او سنتو ماهر وي او د تربحث لاندې مسائلو اړوند ټول احاديث دده په علم کي وي.

اختلاف څنگه رحمت جوړېږي؟

داسي خلک چي کله په يوه مسئله کي د رايي اختلاف کوي، د رايي دا اختلاف د امت لپاره رحمت جوړېږي، هغه څنگه؟ ددې مثال داسي وېولی چي د يوې مسئلې اړوند د مجتهدينو دوه اقوال دي او دواړه اقوال پر دلائلو ولاړ دي ليکن قطعي دلائل د يوه فقيه سره لاهم نسته. اوس نو يو شخص د مجبوره کونکي حالاتو بنسټ کار سو نو ددې زمانې د مفتي لپاره دا گنجائش وي چي دی د هغه بل مجتهد پر قول فتوا ورکړي.

ددې برعکس په کوم بل هيواد کي دهغه د برعکس پر قول باندي د فتوا ورکولو سخته اړتيا رامنځته سوه نو د هغه ځای د مفتي لپاره ددې گنجائش دی چي هغه د خپل مجتهد امام قول پرېږدي دده پر مخالف قول باندي فتوا ورکړي. گویا په يوه هيواد کي پر يوه قول فتوا ورکول سوه او په بل ملک کي ددې برعکس قول اختيار کړل سو، په همدې ډول په شريعت کي نرمي پيدا سوه او د امت لپاره رحمت جوړ سو، دې ته وفرمايل سول چي:

اختلاف امتي رحمة. (2)

د اختلاف تر څنگ تعظيم او احترام

ليکن دا اختلاف دی "تفرُّق" نه دی، د صحابه کرامو رضي الله عنهم ترمنځ هم اختلاف راغلی دی "تفرُّق" نه دی راغلی، بې اتفاقي او جلا والی نه دی راغلی، د فقهاء کرامو ترمنځ هم اختلاف وو، "تفرُّق" نه وو، فرقه بندي او ډله بازي نه ده سوې، حال دا چي د خپل منځي اختلاف سرپرته مجتهدین امامانو یو د بل تعظیم او احترام کاوه او اوس هم د دوی د مسلکونو (مذهبونو) پیروان یو د بل سره په ډېر تعظیم او احترام سره ویني.

زه همدا اوس د اردن څخه راغلم، زما ټول کوربه شافعي مذهب وه، شام ته ولاړم نو هلته ځني شافعي، ځني حنبلي او ځني حنفي مذهب وه، لیکن زموږ د هغو ټولو سره دوستۍ وې. بعضي وخت په سفر کي داسي کېدل چي د ماپښین په وخت کي به زموږ ځینو ملگرو ویل چي موږ خود ماځیگر لمونځ هم همدا اوس اوس اداء کوو (ځکه چي د دوی په مذهب کي ددې گنجایش دی چي د سفر په حالت کي د ماځیگر لمونځ هم د ماپښین د لمانځه وروسته د ماپښین په وخت کي اداء کړل سي)، موږ ورته ویل چي ښه دی تاسو یې اداء کړی، موږ پر خپل وخت د ماځیگر لمونځ اداء کوو لیکن مینه، تعظیم او احترام پر خپل حال پاته وو.

د امام شافعي رحمته الله علیه او د ځینو نورو فقهاوو دا مذهب دی چي کله د جماعت لمونځ کیږي نو د مقتدي لپاره هم د سورت فاتحه ویل ضروري دي، په داسي حال کي چي د امام ابوحنیفه رحمته الله علیه په نزد د مقتدي لپاره په داسي صورت کي سورت فاتحه ویل جائز هم نه ده، دا یو ډېر لوی اختلاف دی، د لمانځه اړوند چي څه نور اختلافات دي هغه د افضل او غیر افضل

(اختلافات) دي، ليکن دا اختلاف د وجوب او د عدم جواز دی، او دلائل د دواړو سره په قوي درجه سره سته، د قران کریم او صحیح احادیثو څخه دي.

امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ د امام محمد رحمۃ اللہ علیہ شاگرد دی او امام محمد رحمۃ اللہ علیہ د امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ شاگرد دی، امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ د امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ و مزار ته حاضر سو، هلته د لمانځه وخت راغلی، د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ دا عام عادت وو چي هغه د امامت لپاره نه مخته کېدی لیکن دلته چي کله د جماعت وخت راغلی نو خپله د امامت لپاره وړاندي سو، لمونځ یې ورکړی او په لمانځه کي یې رفع الیدین ونه کړی (د رفع الیدین اختلاف د افضل او غیر افضل دی، د امام شافعي رحمۃ اللہ علیہ په آند رفع الیدین کول افضل دی او د امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ په آند نه کول افضل دي).

کله چي د لمانځه څخه فارغه سو نو یوه شاگرد ځني وپوښتل چي دا څه خبره ده؟ ستاسو عادت خو د امامت کولو نه وو دلته تاسو خپله مخته سولا ست، او بیا مو رفع الیدین هم ونه کړی. ویې فرمایل چي رفع الیدین مي په دې خاطر ونه کړی چي دا زما په نزد افضل خو دی واجب خو نه دی، ماته دلته په لمانځه کولو کي شرم راغلی چي زه د امام ابوحنیفه رحمۃ اللہ علیہ د رایي خلاف عمل وکړم. او د امام لپاره ځکه مخته وړاندي سوم چي که ما د چا تر شا لمونځ کوی نو ما به سورت فاتحه ویلای ځکه چي زما د مسلک مطابق بېله دې څخه لمونځ نه کیږي مگر دلته د امام صاحب د مسلک پر خلاف کار کولو ماته شرم ودرېدی نو په دې خاطر زه (اوس په لمانځه کي) امام سوم ځکه چي امام ته د دواړو مذهبونو مطابق سورت فاتحه ویل ضروري ده.

دا و ددې خلکو یو تر بله احترام او تعظیم، کوم خلک چي دا اختلافات د ملامتیا ذریعه جوړوي، هغوی د انتهایي درجې بې دینۍ څخه کار اخلي او یا د انتهایي درجې ناخبرۍ پر بنیاد دا خبري کوي! کوم حضرات چي د دغو اختلافاتو حقیقت پېژني، هغوی ته معلوم دي چي دا اختلافات محضي د الله ﷻ لپاره وه، په دې کي د نفس هیڅ مداخله نه وه، بلکي کوم اختلافات چي د فقهاء کرامو ترمنځ وروسته سوي دي، دا د صحابه کرامو ﷺ ترمنځ هم موجود وه، دارنگه چي بعضي صحابه کرامو ﷺ "قرائت فاتحه خلف الامام" ویل، لیکن بعضو نه ویل، بعضو رفع الیدین کوی خو بعضو نه کوی، بعضو آمین په لور آواز وایه خو بعضو نه وایه. د لمانځه د قصر په باره کي د حضرت عبد الله بن مسعود ﷺ مسلک د حضرت عثمان غني ﷺ د مسلک څخه مختلف وو، دا ټولي خبري وې لیکن پر دې سربېره قران مجید د دوی په باره کي فرمایي:

أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ. (سورة الفتح، ایت ۲۹)

ژباړه: (صحابه کرام ﷺ) د کفارو په مقابله کي سخت او په خپل منځ کي نرم زړه دي.

قران مجید د امتیاز د اطلايي کرښه ټولو صحابه کرامو ته ورکړې ده چي دوی په خپل منځ کي رحیم او کریم دي، معلومه سوه چي د دوی دا اختلاف خالص پر للهیت باندي ولاړ وو، پر نفس یا ضد باندي نه وو مبني.

د جمل او صفین د جگړې اړوند مشکل او جواب

دلته یو څوک دا سوال کولای سي چي د جمل او صفین د جگړې کوم واقعات چي رامنځ ته سول، هلته یو د بل خلاف جگړې ته لاس واچول سوو، دا څه شي وو؟ ایا دا تفرق وو او که اختلاف؟ جائز وو او که ناجائز؟ پرنفسانیت بنا وو او که پر اللهیت بنا وو؟

ددې اصولي جواب خو په دې ایت کي ورکول سوی دی چي همدا اوس بیان کړل سوو چي د هغه څخه معلومېږي چي دا حضرات "رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ" وه، معلومه سوه چي د هغوی هیڅ جگړه د نفسانیت لپاره نه وه، حال دا چي ددې نور ډېر دلائل هم سته چي تاریخ هغه محفوظ کړي دي.

۱:- د حضرت علي عليه السلام څخه د صفین د جگړې پروخت دا وپوښتل سول چي د سبا په جنگ کي که موږ د خپل مخالف لښکر صحابه قتل کړو نو د هغو به څه حکم وي؟ ویې فرمایل چي هغوی به شهیدان وي، بیا یې ځني وپوښتل: که زموږ د لښکر کسان قتل کړي نو د هغو به څه حکم وي؟ ویې وفرمایل چي هغوی به هم شهیدان وي. همدا سوال د حضرت معاویه رضی الله عنه څخه هم وسو، هغه هم هغه جواب ورکړی کوم چي حضرت علي عليه السلام ورکړی وو^(۳). ځکه چي دواړي ډلي د الله جبارک الله لپاره جنگېدلې نه د حکومت لپاره.

۲:- دوهم دليل چي تاريخ ساتلی دی دا دی چي: د صفین د جنگ په زمانه کي دا خبر راوړسېدی چي د روم عیسوی پاچا "قیصر" غواړي چي پر شام حمله وکړي نو حضرت معاویه رضی الله عنه هغه ته داسي خط ولیکي^(۴):

"ستا د کومي ارادې خبر چي موږ ته رسېدلی دی، که تا پر دې باندي عمل وکړی نو زه د خپل ملگري (حضرت علي رضی الله عنه) سره صلح کوم او د هغه په تر ټولو مخکي صف کي درېږم او ستا طرف ته درځم او د بدبويه قسطنطني (استنبول) څخه توره ايره جوړوم او تا د پاچاهۍ څخه د زردکي په ډول راکاږم او داسي بزگر درڅخه جوړوم چي خنزيران به پيايي (خروي)."

دا د صحابه کرامو رضی الله عنه شان وو، رښتيا خبره دا ده چي موږ صحابه کرام رضی الله عنه د نن سبا پر سياست پوهانو قياسوو، ترمنځ يې د محکي او آسمان فرق دی، موږ وگوره او صحابه کرام رضی الله عنه وگوره! قران مجيد او احاديث د هغو د فضائلو څخه ډک دي.

يو مهم اصول

يو مهم اصول د يادولو وړ دی چي زموږ والد ماجد (حضرت علامه مفتي محمد شفيع رحمۃ الله عليه) په خپل کتاب "مقام صحابه رضی الله عنه" کي ليکلی دی، چي د هغه حاصل دا دی چي کله تاسو د تاريخ يو کتاب راواخلي نو تاسو ته به د بعضو صحابه کرامو رضی الله عنه مثلاً د حضرت معاويه رضی الله عنه په اړه ډول ډول خبري په لاس درسي، نو حيران به سی چي د رسول الله صلی الله عليه وسلم صحابي حضرت معاويه

۴: تاج العروس: ج ۷، ص ۲۰۸، همدارنگه وگورئ: الغريب للخطابي، ج ۲، ص ۵۳۵، الفائق: ج ۱،

۴۶، لسان العرب، ج ۱، ص ۱۱۶ او ص ۱۵۴

ﷺ داسي کوي؟! کله بيا د حضرت عمرو بن العاص ؓ په اړه همدا سې خبرې مخي ته درځي او کله بيا د بل صحابي په اړه وي، ليکن خبره دا ده چې د تاريخي رواياتو سند په دومره اندازه قوي او مضبوط نه وي لکه څرنګه چې د احاديثو دا مضبوط وي او نه هم تاريخ پوهان د هغو ټاکل سوو شرائطو پابندي کوي د کومو شرائطو پابندي چې محدثين کوي. په تاريخي رواياتو کې کمزوره بلکه د درواغجنو روايانو روايتونه هم راځي، په داسي حال کې چې په احاديثو کې دننه په پلټنه سره اوبه او شيدې جلا سوي دي، او د صحابه کرامو ؓ فضائل، د هغو بزرګي، د هغو پاكي او د هغو انصاف په قران کریم او متواترو احاديثو کې بيان کړل سوي دي، همدا وجه ده چې د صحابه کرامو ؓ د تقدس (پاکۍ) مسئله د عقيدې مسئله ده او عقیده يا خود قران کریم څخه ثابتېږي او يا د متواترو احاديثو څخه ثابتېږي، د تاريخي رواياتو څخه خو چيرې ثابتېږي بلکه د احاديثو د يو ډول "خبر واحد" څخه لا هم نه ثابتېږي. نو له همدې امله د صحابه کرامو ؓ د عدالت داغونکي څومره روايات چې په تاريخ کې وي هغه ټوله په کثافت دانۍ کې د غورځولو وړ دي.

د رایي د اختلاف څخه چاره نسته

زموږ والد ماجد رحمۃ اللہ علیہ عجب خبره فرمایل، هغه دا چي په کوم حای کي کومه قطعي خبره نه کیږي بلکي مختلف ډوله احتمالات وي او ډېر کسان پر هغه باندي غور او فکر کوي نو هلته د رایي د اختلاف څخه هیڅ چاره نسته. د رایي د اختلاف د نه کېدو صرف دوه صورتونه کېدلای سي: یا به ټول بې علمه وي چي یوه یو خبره وکړي نو ټول به یې سمدستي په ږندو سترگو ورسره مني او یا به ټوله منافقان وي چي رایه خو بل ډول وي مگر د رانده تقلید په خاطر د خپل زړه خبره پته کړي. لیکن که منافق هم نه وي او بې علمه هم نه وي بلکي عالمان او دینداره وي نو بیا به د رایي اختلاف خامخا راځي او دا (اختلاف) یواځي تر دیني مسائلو پوري خاص نه دی بلکي د هر علم او فن همدا حال دی. په ډاکټرانو کي اختلاف وي، په انجینرانو کي اختلاف وي، د قانون په تشریح کي د سترو محکمو ترمنځ اختلاف راځي، داسي اختلاف ته هیچیري بد نه ویل کیږي. همدارنگه په قران او سنتو کي د صحابه کرامو رضی اللہ عنہم ترمنځ اختلاف راغلی او د مجتهدینو امامانو ترمنځ هم راغلی لیکن دا اختلاف دی "تفرق" نه دی، ډله بازي نه ده، اختلاف جائز دی، تفرق یعنی سره جلا کېدل (بې اتفاقي او دښمني) کول جائز نه دي.

درې شيان

پر تفرق باندي د خبرو کولو څخه مخکي دا خبره په ذهن کي ولری چي د اختلاف اړوند چي کومي خبري وسوي، د هغه حاصل او خلاصه درې شيان دي:

يو دا چي کوم اختلاف چي د قران او سنتو پر بنياد باندي د اخلاص او د الله ﷻ لپاره وي او په اختلاف کونکي کي دا اهليت موجود وي کوم چي د هغه لپاره ضروري دی نو دا اختلاف منع نه دی بلکي د امت لپاره رحمت دی.

دوهم دا چي دا اختلاف په داسي مسائلو کي وي چي قران او سنتو د هغه په اړه کومه قاطع فيصله نه وي کړې، داسي مسائل چي په هغه کي د اجتهاد گنجایش وي يعني تريوه د ډيرو رايو احتمال پکښې وي، په هغو کي چي هره ډله کومه رايه د دلائلو پر بنياد قايمه کړي نو هغه ناجائزه او ناخوبه نه وي.

نو څرنگه چي هغه ناجائزه نه ده نو د چا لپاره بيا دا جائز نه ده چي بل يو ددې په خاطر وترتي. مثلاً يو شخص رفع الیدین کوي، بل يې نه کوي، کونکي ته يې دا جائز نه ده چي نه کونکی وترتي او نه کونکي ته هم دا جائز نه ده چي هغه کونکی وترتي ځکه چي دلته هيڅ رايه منکر نه ده او پر غير منکر باندي اعتراض کول خپله منکر دی.

دریمه خبره دا چي مثلاً موږ وايو چي موږ حنفي يو او فلانکی شافعي دی يامالکي دی او يا حنبلي دی نو ددې دا هيڅکله مطلب نه دی چي د امام ابو حنيفه رحمته الله عليه قول يقيناً صحيح دی او د امام شافعي رحمته الله عليه قول او يا

د بل امام مثلاً امام احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہ قول یا د امام مالک رحمۃ اللہ علیہ قول چي د دې په مقابل کي دی هغه نو یقیناً غلط دی، بلکي ددې مطلب دا وي چي زموږ قول "مظنون الصواب" او "متحمل الخطاء" دی، په داسي حال کي چي هغه بل قول "مظنون الخطاء" او "متحمل الصواب" دی. يعني غالب گمان دا دی چي د امام ابو حنيفه رحمۃ اللہ علیہ قول صحيح دی که څه هم ددې قول د غلطېدو احتمال هم سته او د نورو امامانو په اړه زموږ نظريه دا ده چي زموږ غالب گمان دا دی چي هغه خطاء دی لیکن دا احتمال يې هم سته چي هغه دي صحيح وي.

د تفرق او ډله بازي د جواز هيڅ صورت نسته

دوهم شی "تفرق" دی يعني په مسلمانانو کي جلاوالی (بې اتفاقي) راوستل، دا دومره لويه گناه ده چي شريعت په هيڅ حالت کي ددې اجازت نه دی ورکړی. د خنزير غوښه چي څومره حرامه ده، د مسلمانانو سره جلاکول (په منع کي دښمني راوستل) تر دې ډېر حرام کار دی! د خالصو انگورو شراب چيښل چي څومره لويه گناه ده، په مسلمانانو کي جلاوالی راوستل تر دې لويه گناه ده. تاسو وگورئ چي په بعضي انتهايي مجبورو نکي حالاتو کي شريعت تر يوه حده د خنزير د غوښو خوړلو او د شرابو چيښلو (مثلاً يو شخص د ډيري سختي لوږي يا تندي په خاطر هلاک کيږي او کوم حلال شی ميسر نه وي نو دومره د خنزير غوښي خوړل يا شراب چيښل چي په هغه سره ځان بچ کړي، ددې اجازت يې کړی دی) لیکن په مسلمانانو کي يې د جلاوالي (دښمنۍ) اجازت په هيڅ حالت کي نه دی ورکړی. څومره چي موږ په قران او سنتو کي غور کړی دی او څومره چي زموږ بزرگانو موږ ته

لارښونه کړې ده، موږ ته هم دا په نظر راغلې ده چې د "تفرق" او فرقه يا ډلې جوړولو هيڅ صورت جائز نه دی.

نهې عن المنکر څه وخت ضروري دی؟

د نن زمانې يو لوی مصيبت همدا دی چې يو تر بله د رايې اختلاف د خپل منځي جنگ او جگړې او د بې اتفاقي او جلاکېدو ذريعه گرځول سوې ده. د شيطان يوه لويه قاعده دا ده چې هغه عالم ته د عالم په شکل کي راځي، صوفي ته صوفي جوړ سي او ورته راځي او فقيه ته فقيه جوړ سي راځي او هغه داسي پوهوي چې گوره فلانکي شخص دا غلط کار وکړی او د حق خبره (هغه) ته کول فرض عين ده او په حديث شريف کي راغلي دي:

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ.⁽⁵⁾

ژباړه: په تاسو کي چې کوم شخص هم د کوم بد کار کړنه وويني نو هغه دي يې په لاس سره منع کړي، که يې ددې طاقت نه وي نو په ژبه سره دي يې منع کړي، او که يې ددې هم طاقت نه وو نو په زړه سره دي يې بد وگڼي او دا د ايمان تر ټولو کمزورې درجه ده.

ليکن شيطان دا خبره ځني هيريوي چې هغه شخص چې کوم کار منع کول غواړي هغه خو بد کار نه دی! ځکه چې ددې تعلق د مجتهد فيہ مسائلو سره دی او د شرعي دليل پر بنياد دی او که بد کار هم وي او پر دې باندي د اعتراض کولو (يا بندلو) باندي د بلي لويي فتنې پيدا کېدلو بېرته وي نو په

۵: رواه مسلم، کتاب الايمان، باب کون النهي عن المنکر من الايمان..... الخ، ج ۱، ص ۵۰

داسي صورت کي "نهې عن المنکر" لا هم جائز نه دی، بلکي سکوت او چپېدل واجب دي! په حدیث شریف کي چي راغلي دي چي: "مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ... الخ" دلته د استطاعت (طاقت لرلو) څخه صرف حسي استطاعت او حسي قدرت مراد نه دی بلکي په قدرت کي دا خبره هم داخل ده چي که ددې منکر کار د ليري کولو څخه د کوم بل منکر کار د پيدا کېدلو بېره وي يا په مسلمانانو کي د بې اتفاقي (دېمنۍ) بېره وي نو داسي ثابتېږي چي قدرت حاصل نه دی او دلته سکوت او چپوالی واجبېږي.

د حضرت ابوسعید خدری رضي الله عنه واقع

ددې مثال په صحيح مسلم کي د حضرت ابوسعید خدری رضي الله عنه دا واقع ده چي دده په زمانه کي مروان بن الحکم د مدينې منورې والي وو، ده (مروان) دا طريقه اختيار کړه چي د اختر په لمانځه کي يې خطبه د لمانځه څخه مخکي ورکول غوښتل، حضرت ابوسعید خدری رضي الله عنه او هغه عیدگاه ته يو حای راغلي وه، حضرت ابوسعید خدری رضي الله عنه هغه د مصلی طرف ته ورمخ ته کړی ترڅو د سنتو مطابق د اختر لمونځ مخته سي او خطبه وروسته سي، لیکن هغه منبر ته وختی نو يو شخص ودرېدی، هغه هيڅ سختي خبري ونه کړي لیکن صرف دا يوه جمله يې وويل:

الصَّلَاةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ

لمونځ تر خطبې مخکي کېږي.

لیکن مروان وویل چي هغه طریقه ترک (پاته) سوې ده، حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه ولاړ سو او ویې فرمایل:

أَمَّا هَذَا فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ. (رواه مسلم، کتاب الایمان)

(دا شخص کوم چي دا مسئله یې بیان کړه) هغه دا فريضه اداء کړل چي دده پر ذمه وه.

اوس دلته د غور کولو خبره همدا ده چي دلته حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه او هغه شخص لره دا قدرت حاصل وو چي دوی مروان ونیسي او د منبر څخه یې لاندې راکبسته کړي لیکن شرعي قدرت یې نه درلودی! ځکه که یې داسي کړي وای نو جنگ او جگړه رامنځ ته کېده، ځني خلک د حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه پر طرف درېدل او ځني د مروان بن الحکم پر طرف کېدل چي ددې په نتیجه کي د مسلمانانو په منځ کي بې اتفاقي او درز پیدا کېدی. نو د حضرت ابوسعید خدری رضی الله عنه ددې قول څخه دا معلومه سوه چي دلته یواځي په خبره سره د هغه پوه کول کافي وه، داس د استعمالولو اجازت نه وو، نو معلومه سوه چي د منکر کار منع کول هم تردې شرط پوري مشروط دي چي په دې سره د مسلمانانو ترمنځ بې اتفاقي، جلاوالی او درز رانسي.

د اختر په لمانځه کې سجده سهوه ولي معاف ده؟

ددې يو بل مثال دا دی چې د شريعت مسئله ده چې که په لمانځه کې واجب پاته سي نو سجده سهوه واجبېږي ليکن فقهاوو ليکلي دي چې که د اختر په لمانځه کې واجب پاته سي نو سجده سهوه دي نه کول کېږي، وجه يې دا بولي چې د اختر په لمانځه کې مجمع ډېره زياته وي او د اختر د لمانځه طريقه د عامو لمونځو څخه يو څه مختلفه هم وي، که په دې کې سجده سهوه وکړل سي نو ډېر زيات خلک چې په پوره ډول د مسائلو څخه خبر نه وي نو هغويد وارخطايي بنکار کېږي، څوک به سجده کوي، څوک به سلام گرځوي، څوک به درېږي، بيا به ترمنځ جنگ جوړېږي، ځني خلک به امام ته گوته نيسي چې تا زموږ لمونځ را خراب کړی نو شريعت امت د جگړې کولو څخه د ساتني په خاطر دا حکم وکړی چې دلته سجده سهوه مه کوئ.

حطيم يې ولي په بيت الله کې نه کړی شامل؟

ددې يو بل ډېر واضح مثال دا دی چې بيت الله شريفه چې د ټول امت مسلمه تر قيامته پورې قبله ده، تاسو ته معلومه ده چې ددې سره نژدې يو څه حصه د "حطيم" په نامه ياديږي، دا په اصل کې د بيت الله حصه وه ليکن کله چې قریشو دا تعمير کړل نو د دوی سره د پيسو کمی وو نو ځکه هغو يو څه حصه پرېښول، په داسې حال کې چې د حضرت ابراهيم عليه السلام په واسطه ايښودل سوي بنيادونه د حطيم تر حصې پورې دي، حضرت رسول الله ﷺ يو ځل حضرت عايشې صدقې رضي الله عنها ته وفرمايل: که ستاسو قوم (يعني مسلمانانو) حديث العهد بالاسلام نه وای (يعني که چيري دوی تازه اسلام نه وای قبول کړی) نو ما دا بيت الله د حضرت ابراهيم عليه السلام د بنيادونو مطابق

جوړول (ليکن څنگه چي خلک نوي مسلمانان سوي دي نو ځکه خطر ده چي که زه دا يوه حصه ونروم او د حطيم حصه ورسره شامله کړم نو په نوي مسلمانانو کي به ځني کسان د اختلاف بنکار سي چي په دې سره په مسلمانانو کي د درزاو بې اتفاقي بېرته) (6).

وگورئ! رسول الله ﷺ مسلمانان د بې اتفاقي او جنگ څخه د ساتلو لپاره بيت الله چي تر قيامته د مسلمانانو قبله ده ناکمله پرېښول او تر اوسه لا همداسي نامکمله ده. په داسي حال کي چي دا د ټولي نړۍ د بيلونونو انسانانو قبله ده او د دې رتبه تر مسجد ډېره زياته ده ليکن د مسلمانانو د بې اتفاقي، جنگ او جدل څخه د ساتني په خاطر يې دا همداسي نامکمله پرېښول.

د مسلمانانو د بربادۍ دوه اسباب

حضرت شيخ الهند رحمه الله چي کله د انگرېزانو د مالټا د بنديخاني سختۍ او زحمتونه برداشت کړل او ازاد کړل سو نو بيرته يې ديو بند ته تشريف راوړی نو په يوه مجلس کي چي په هغه کي صرف علماء کرام وه داسي وفرمايل: موږ د مالټا د دې ټول قيام په وخت کي دوه سبقه زده کړل، په مجلس کي ډېر ستر مشهوره علماء موجود وه، هغوی ټول ژر متوجه سول چي د خپل وخت امام چي دوې خبري زده کړي دي او راغلی دی، هغه به څومره مهمي خبري وي. نو ويې فرمايل: موږ دوه شيانو تباه کړي يو: يو د قران کریم څخه ليري والي، او بل د مسلمانانو د خپل منځي اختلاف. ما دا سبق

۶: بخاري، باب مَنْ تَرَكَ بَعْضَ الْاِخْتِيَارِ مَخَافَةَ أَنْ يَقْصُرَ فَهُمْ بَعْضُ النَّاسِ.... الخ، رقم الحديث: ۱۲۶، مسلم، رقم الحديث: ۱۳۳۳

راوړی دی چې د ژوند خومره لحظې چې پاته دي هغه به د قران مجید په خدمت کي او د مسلمانانو ترمنځ د اختلاف په ختمولو کي تیرووو. هره بدي تر یوه وخته او تر یوه حده تحمل کېدلای سي لیکن د مسلمانانو اختلاف او بېل والی په هیڅ حالت کي نه سي زغمل کېدلای.

په دوو مغرورو کسانو کي هیڅکله اتفاق نه سي راتلای

زموږ والد ماجد رحمۃ اللہ علیہ به فرمایلي چې د دوو مغرورو کسانو ترمنځ هیڅکله اتفاق نه سي راتلای، د اتحاد لپاره دا اړینه ده چې یو نفر د خپلو برېتونو د کښته کولو لپاره تیار سي، که دواړه خپل برېتونه لوړ ساتي نو هیڅکله به اتفاق نه وي.

مه خپل مسلک پرېږدئ او مه د بل په مسلک کار لرئ

څه کول په کار دي؟ د حکیم الامت حضرت تهانوي رحمۃ اللہ علیہ ملفوظ چې ډېر لنډ دی د یادولو وړ دی هغه دا چې: "مه خپل مسلک پرېږدئ او مه د بل په مسلک کار لرئ". څوک چې د هري مسئلې پیروي کوي هغه دي په خپل مسلک عمل وکړي لیکن په نورو دي غرض نه لري، دا هم هغه خبره ده چې په مجتهد فیه مسائلو کي هیڅ جهت بد نه وي او کله چې بد نه دی نو پر دې اعتراض کول هم جائز نه دی.⁽⁷⁾

۷: د تقلید یا د مذهب د اثبات په اړه د نړۍ د مشهور او منلي عالم شیخ الاسلام علامه مفتي محمد تقی عثمانی حفظه الله کتاب "د تقلید شرعي حیثیت" او همدارنګه د نړۍ د مشهور اسلامي مدرسې دیوبند د محقق عالم سرفراز خان صفدر رحمۃ اللہ علیہ کتاب "الکلام المفید فی اثبات التقلید" یقیناً پر دې موضوع بهتریني علمي منابع دي.

خلاصه

نو زما د خبرو خلاصه دا راووتل چي اختلاف (په خپل حد کي) جائز دی او د اختلاف کونکو د نظرياتو احترام هم لازمي دی لیکن افتراق (بېل والی، بې اتفاقی، جنگ او شخړه) په هیڅ حال کي هم نه دی جائز، موږ د همدې افتراق له سببه تباه کېدونکي یو. د علامه اقبال ځني شعرونه ددې معاملې ډېره ښه ترجماني کوي، هغوی وویل چي:

منفعت ایک ہے اس قوم کی نقصان بھی ایک
ایک ہے سب کا نبی، دین بھی ایمان بھی ایک
حرم پاک بھی، اللہ بھی، قرآن بھی ایک
کیا بڑی بات تھی ہوتی جو مسلمان بھی ایک
فرقہ بندی ہے کہے، اور کہے ذاتیے ہیں
کیا زمانے میںے پینے کی یہی باتیں ہیں

نن کفر موږ د ختمولو لپاره سره یو سوي دي او موږ په خپل منع کي یو د بل سره جنگونه او شخړي کوو! ضرورت ددې خبري دی چي هر یو په خپل مسلک عمل وکړي او د وروڼو په ډول یو ځای سره واوسېږي او سره یو سي د کفر مقابله وکړي، الله تعالی دي موږ ته ددې توفیق رانصیب کړي، آمین.

وَاٰخِرُ دَعْوَانَا اَنْ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

د تعلیم الاسلام راډیو ویب پاڼې له خوا:

www.taleemulislam-radio.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library